

De bisschop is de moordenaar

Dwangburcht Rocca Paolina

De bisschop is de moordenaar
Een historische thriller over het machtsmisbruik
door de bisschop van Perugia (Umbrië)
in de 17de eeuw.

Frans van Emmerik

© 2018 Frans van Emmerik
1ste druk februari 2018
2de druk juli 2020

Uitgeverij: Mijnbestseller.nl
ISBN 9789403600666

Titel: de bisschop is de moordenaar.
Auteur: Frans van Emmerik
e-mail: fhp.van.emmerik@ziggo.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoud

Hoofdstuk 1	Francesco	7
Hoofdstuk 2	De Zoutoorlog van 1540	27
Hoofdstuk 3	De macht van de bisschop van Perugia	43
Hoofdstuk 4	Gratia	55
Hoofdstuk 5	Vroeger	69
Hoofdstuk 6	De moord op Gratia	83
Hoofdstuk 7	De biecht	111
Hoofdstuk 8	De moord op pater Benedictijn Elias	133
Hoofdstuk 9	Het lapje pij van Sint Franciscus	157
Hoofdstuk 10	De Heksenpater en Gubbio	187
Hoofdstuk 11	Er werd gefluisterd	215
Hoofdstuk 12	Vicaris-Generaal	235
Hoofdstuk 13	Matteo	249
Hoofdstuk 14	Brief aan de paus	273
Hoofdstuk 15	De bisschop voor de Curie	301
Hoofdstuk 16	De vlucht van Francesco	315
Hoofdstuk 17	Moord	341
Hoofdstuk 18	Perugia	357
Nawoord		362

La porta Marzia

Hoofdstuk 1

Francesco

‘Smerig hoerenjong!’

‘Heb jij dat stomme beest niet gevonden?’

De gore vlakke rechterhand van zijn stiefvader Brunetto schoot als een bliksemschicht naar het bevroese gezicht van Francesco.

Arme jongen.

Zijn stiefvader snauwde Francesco altijd sarcastisch af als hij in zijn ogen iets gruwelijks had uitgehaald. Francesco wilde het liefst gillen van de pijn.

Hij wilde net zo hard gillen als die arme vrouw, die drie weken daarvoor op de brandstapel levend was verbrand op het marktplein. Voor een geestelijk tribunaal in de dwangburcht Rocca Paolina had deze vrouw toegegeven, dat zij een heks was. Maar dat was niet zo. Alleen omdat zij niet meer was opgewassen tegen de hardvochtige geselingen van haar lichaam in een onderaardse kerker van de Rocca Paolina.

Geradbraakt was zij kermend gezwicht en volkomen gehersenspoeld had zij ongewild toegegeven aan deze valse beschuldiging. Nog nooit had een inwoner van Perugia een stap binnen in die kerker gezet en deze hel ongeschonden verlaten.

Er deden soms de wildste geruchten de ronde, wat zich daar allemaal afspeelde. Niemand dorst ook maar één woord hardop te zeggen.

Een keer was een onverlaat geweest, die in overmatig dronkenschap luidruchtig had lopen blèren, dat de bisschop ‘iets’ met heksen deed. Maar wat? Dat werd angstvallig verzwegen.

Die luidruchtigheid werd hem fataal. Een paar dagen later werd hij dood aangetroffen buiten de stadsmuren. Geen inwoner van Perugia haalde het in zijn hoofd te insinueren, dat de bisschop iets te maken zou hebben met deze gewelddadige dood.

Met tevredenheid had het tribunaal 'de heks' veroordeeld tot de dood en dan zou haar geest op de brandstapel door het hellevuur worden uitgebannen. Op het grote marktplein van Perugia werd een brandstapel opgebouwd en twee sterke mannen sleepten de 'heks' daarnaartoe.

De vrouw was tot op haar bot uitgemergeld door afgrijselijke ondervragingen en gruwelijke martelingen.

Zij kon niet meer lopen omdat haar voeten tijdens het verhoor gebroken waren. Met gloeiende hete ijzers rondom haar verzwakte enkels had de beul haar stoïcijns gemarteld.

Haar magere onderbeentjes waren met stroperig pek ingesmeerd, zodat niemand de brandwonden kon zien.

Een zwarte monnikskap verborg haar kapotgeslagen gezicht.

Haar linkeroogkas was verbrijzeld; haar slierterig haar zat onder het bloed; afdrukken van striemen rondom haar nek verraadden dat de beul haar bijna gewurgd had. Maar op het moment dat zij zou stikken, trok hij zijn handen van haar af.

Op een verhoogd schot voor de brandstapel dreunde een pater monotoon en onbewogen de verklaring op van het tribunaal.

Het publiek joelde toen de pater oplas, dat zij op de brandstapel moest om haar lichamelijk en geestelijk te reinigen. Dat zij dan alsnog opgenomen zou worden in het rijk der hemelen, waar de Heer haar zou ontvangen.

'De fik erin,' schreeuwde een toeschouwer luid en weldra werd deze kreet door de grote massa met gejuich overgenomen.

Een corpulente vrouw met een tenen mand voor haar schoot riep niet mee. Zij staarde machteloos naar het macaber schouwspel, dat binnen enkele minuten zou gaan beginnen. Zij kende deze vrouw. Deze vrouw woonde in een primitief hutje van plaggen en vergaand hout buiten de stadspoorten van Perugia. Zij had deze vrouw gekend als een eerzaam en rechtschapen vrouw, die haar echtgenoot en haar twee kinderen altijd liefdevol had verzorgd.

Zij was net twee maanden in verwachting van haar derde kindje.

Maar het noodlot sloeg toe toen haar man en twee kinderen door een epidemie vrij snel achter elkaar overleden.

Weerloos zag de vrouw het leven van haar man en kinderen als water door haar fragiele handen wegglijden. Zij had nog de afgelopen tijd zo vaak in de kerk gebeden tot God met de vraag waarom.

‘Waarom doet U mij dit aan?’

Zij dwaalde in aardedonkere nachten door het bos rondom Perugia. Op zoek naar iets, wat zij nooit zou vinden. In de vage silhouetten van dode takken van eikenbomen zag zij waanbeelden. Zij dacht haar innemelijk gezin te gevoelen. Zij stevende onwerkelijk op hen af en in haar waan greep zij hen vast. Maar zij hield slechts in haar krampachtig hand een verdorde tak vast.

Zij werd op een onzure avond door een geestelijke gevonden vlak bij een bijna ontoegankelijk drassig moeras.

Die bewuste pater zag in haar een heks.

Niemand, zelfs het tribunaal niet, stelde de vraag wat die pater op dat moment op die plek te zoeken had. Na het avondgebed gingen alle paters naar hun houten brits. De volgende ochtend kwamen zij weer klokslag half vijf bijeen in de kerkzaal voor het ochtendgebed en na afloop gingen zij gezamenlijk naar de refter voor het ontbijt. Toen het vuur werd aangestoken en haar lichaam snel had bereikt, zag men alleen haar mond wagenwijd openstaan. Zij kon niet gillen of krijsen. De beul had met een ijzeren tang haar tong er uitgerukt. Voor het slachtoffer voelde elke seconde aan als een uur.

Voor het publiek was het volksfeest echter in een tel voorbij.

Zij brandde als een fakkel en de menigte stond stompzinnig te joelen, dat zij naar de hel kon lopen.

Toen was alle ellende en pijn voor haar gelukkig voorbij.

Zij was nu voor altijd opgenomen in de Hemel.

Francesco wilde het uitschreeuwen van de pijn.

De volle hand van zijn stiefvader Brunetto kwam pal op zijn slaap. Heel eventjes was Francesco zijn oriëntatie kwijt. Hij hield zijn mond echter stijf dicht. Hij verbeet de pijn met het genoegen, dat zijn stiefvader hem niet klein kon krijgen.

Zijn stiefvader had altijd de hoogst ergerlijke gewoonte eerst te slaan en dan pas iets te roepen.

‘Bastaardjong,’ riep de stiefvader en meteen vloog zijn hand naar het hoofd van Francesco.

Maar Francesco was op deze laaghartige uitbarsting berekend.

Francesco bukte vliegensvlug en scheerde zich weg.

‘Vuile gore rothond. Kom hier,’ tierde zijn stiefvader hem na.

Francesco maakte dat hij wegkwam.

Weg uit die beestachtige klauwen van deze ellendige man, die hij vanaf de eerste dag gruwelijk had vervloekt.

Francesco was dertien jaar.

Deze ellendeling van een stiefvader was in zijn leven gekomen toen hij elf jaar was. Zijn vader, Giovanni Ricci, was een half jaar daarvoor overleden. Hij was door een tragisch ongeluk om het leven gekomen tijdens zijn werk in de San Lorenzo kathedraal.

Zijn vader lag op zijn rug op een houten steiger te werken aan een eerste opzet van een fresco op het plafond hoog boven de doopvont in de kathedraal. Hij wilde een kleine aanpassing maken in het concept en draaide zich om zonder na te denken.

Hij vergiste zich in de afstand. Een afgrijselijke kreet klonk door de kathedraal. Achttien meter stortte zijn vader naar beneden en hij kwam met zijn hoofd terecht op de marmeren doopvont.

Morsdood was hij. Hij had geen schijn van kans. Hij kon het nooit gevoeld hebben. Zo snel had het noodlot toegeslagen.

‘Waar heb jij dat stomme schaap gelaten? Heb jij dat beest niet gevonden? Stom rund.’

Deze hatelijke woorden van zijn stiefvader galmde weg door de lege verte van het glooiend landschap van Umbrië.

Waar moest Francesco naar toe? Moest hij vluchten naar de Rocca Paolina. Misschien kon hij naar pater Luigi, die de misdienaars begeleidde? Naar wie anders?

Francesco stond ten einde raad in vertwijfeling.

Zonder na te denken liep hij in de richting waar hij de schapen had gehoed. Er was inderdaad een schaap zoekgeraakt. Hij was door Brunetto teruggestuurd om dat verdwaalde schaap te zoeken.

Hij dacht dat hij echt goed gekeken had. Hij had toch alle schapen bijeengedreven en naar het hok gebracht?
Staand op het wankele drijfhek had hij ze toch een voor een geteld?
Hij was ervan overtuigd dat hij goed geteld had.
Het zou nu voor het eerst zijn, dat hij zich vergist had.

Zijn moeder Fiorella was voor een tweede keer getrouwd omdat pater Alfonso vond dat een vrouw niet alleen mocht zijn.
‘Dit is ons opgedragen door onze Eminentie,’ gebood hij haar.
‘Onze God, de Almachtige Heer heeft de vrouw geschapen uit een rib van Adam. De vrouw dient het gezag van de man te erkennen.’
De moeder van Francesco was een gelovig katholieke vrouw, die altijd elke zondag trouw naar de kerk ging. Samen met haar liefheb- bende echtgenoot Giovanni Ricci; haar twee dochtertjes en Fran- cesco ging zij in hun zondagse kledij te voet naar de kerk.
Zij was geboren in Assisi. Na haar huwelijk vertrok zij met haar Giovanni Ricci naar de stad Perugia, omdat hij werk had gevonden als schilder van fresco’s.

In de romaanse San Francesco al Prato van de Rocca Paolina had hij jarenlang meegewerkt aan het verfraaien van de plafonds met prachtige fresco’s. De toenmalige bisschop had hem persoonlijk ge- complimenteerd met deze magnifieke resultaten.

In het bijzonder was de bisschop diep onder de indruk hoe de hei- lige Maagd Maria met het kindeke Jezus was afgebeeld.

De parochianen vergaapten zich aan deze schoonheid.

Omdat Fiorella geboren was in Assisi had zij haar man Giovanni gevraagd: ‘Als wij gezegend worden met kinderen. En ons kindje is een zoon, zullen wij hem dan Francesco noemen? Vernoemd naar de heilige Sint Franciscus, die in Assisi zoveel heeft betekent voor alle mensen.’

Haar man had grote moeite haar verzoek te aanvaarden.

Hij zou daarmee de traditie in zijn familie doorbreken.

Hij moest nu verantwoording afleggen aan zijn vader, omdat die traditioneel verwacht had, dat het kindje naar hem zou worden ver- noemd. En ook naar diens grootvader.

Want de naam Giovanni werd van oudsher altijd gegeven aan de eerstgeboren zoon in hun familie.

Nu brak zomaar zijn eigen eerstgeboren zoon met deze traditie.

Gelukkig had die beste man nog mee mogen maken, dat zijn kleinzoon Francesco misdienaar werd.

Maar hij was nog het meest verrijkt toen hij hoorde, dat Francesco heel misschien opgeleid zou worden tot pater.

Wat was hij trots.

Direct was alle wroeging uit het verleden verdwenen, dat zijn kleinzoon de naam Francesco had gekregen. Helaas was de oude Giovanni een jaar eerder overleden dan zijn zoon.

Giovanni Ricci, de vader van Francesco, was een harde werkmans, die zijn gezin voor de wrede buitenwereld behoedde door gebed en door liefde. Hij had ervoor gezorgd dat Francesco bij de paters les kreeg in lezen en schrijven. Dat had hij altijd belangrijk gevonden in de opvoeding van zijn kinderen. Die kans had hij zelf nooit gehad.

Nu was Francesco van nature een pientere jongen, die heel snel het lezen en schrijven oppikte.

‘Uw zoon is een zeer intelligente jongen,’ had pater Luigi tegen de ouders gezegd.

‘Ik zie een eerbiedwaardige toekomst voor hem als hij de studie gaat volgen voor pater.’

Het was een hele eer voor de ouders dat te horen. Hun zoon, die tot pater zou worden opgeleid. Hun zoon Francesco zou dan het Woord van God gaan verkondigen.

Hij zou de ketterij verdelgen; het heidendom bestrijden.

Ketters hielden geheime bijeenkomsten binnen het gebied van het bisdom. Als deze bijeenkomsten ontdekt werden door katholieke gezagdragers, dan woedde een heftige strijd.

Om dode ketters werd niet getreurd.

Want het katholieke geloof was het enig zaligmakende.

Francesco leerde alles over de kruistochten, waar ridders militaire tochten organiseerden uit naam van het christendom om het Heilig Land uit handen te houden van die heidense islamieten.

Vader Giovanni Ricci maakte lange werkdagen om te zorgen voor zijn gezin. De vriendjes van Francesco moesten al vanaf hun tiende jaar werken. Dan konden zij beetje geld extra verdienen voor hun ouders.

Al was het maar wat geld voor een lap stof, zodat hun moeder wat kleding kon maken.

Francesco werd eerst misdienaar. Dat vonden de ouders en zijn twee zusjes prachtig. Zij probeerden dan zo dichtbij mogelijk bij het altaar een plaatsje te zoeken als hun zoon en broer luidde met de misdienaarsbel.

Of hij reikte het wierookvat aan de pater. Of hij hield een enkele keer de wijwaterkwast vast. Zij vonden het allemaal fantastisch.

Zijn stiefvader Brunetto was maar een eenvoudige herder van een kudde schapen. Hij was van mening, dat Francesco helemaal niet hoefde te leren.

‘Lezen en schrijven is absolute onzin voor ons uitschot,’ kraamde hij telkens uit als het onderwerp ter sprake kwam.

Waarin hij zich mateloos aan stoorde, was dat Francesco zijn zusjes leerde, wat hij geleerd had. De meisjes konden al hun naam schrijven en eenvoudige woorden. Zij konden eenvoudige zinnen lezen. Dat Francesco voor pater zou gaan leren, vond hij helemaal lariekoek.

‘Wie moet dan opdraaien om het vreten te verdienen?’

Het was absoluut geen vetpot, wat hij verdiende. Ronduit gezegd verdiende hij ontstellend karig de kost.

Hij was ook een onbehouwen man. Een onhebbelijke lomperik. Iemand die grof in zijn taalgebruik was. Hij was nooit getrouwd.

Simpelweg omdat hij er erg onooglijk uitzag.

Nog nooit was er een meisje verliefd op hem geworden.

Als hij toenadering zocht, liepen alle meisjes met een grote boog om die onbeschofte bullebak heen.

Nu werd zomaar door pater Alfonso aan Brunetto de knappe weduwe Fiorella aangereikt op een presenteerblaadje.

Fiorella had niet de moed het gebod van pater Alfonso te weigeren. Stel dat zij dat zou doen? Zou zij dan soms geëxcommuniceerd worden? Dan zou zij door alle inwoners met de nek worden aangekeken. Zou zij dan als een paria worden behandeld?

Niemand, maar dan ook niemand zou het wagen haar te helpen, als zij in bizarre problemen zou komen.

Zou dan soms haar lieve zoon Francesco niet meer naar school mogen bij de paters? Dan zou zij nooit meemaken, dat hij dan tot pater zou worden gewijd.

Het liefst wilde Fiorella in het zwart trouwen.

Maar pater Alfonso had haar duidelijk gemaakt, dat zo iets in strijd was met het ware geloof.

Bij de sobere huwelijksplechtigheid zaten haar zoon Francesco en haar twee dochtertjes Angelina en Ornella mistroostig te kijken naar het meelijwekkend schouwspel.

Zij misten hun vader. Zij hadden hem juist nu hard nodig.

‘Jullie vader is in de hemel,’ zei pater Alfonso schijnheilig.

‘Hij zit nu naast de rechterhand van God en hij waakt over jullie.’

Maar op deze troostende, zalvende woorden zaten de kinderen helemaal niet te wachten. Het jongenskoor zong Gregoriaanse liederen, die altijd bij een huwelijk werden gezongen.

Maar als het aan de kinderen lag, was het Requiem meer op zijn plaats. Brunetto was een onbehouden persoon, die totaal geen rekening hield met het tedere lichaam van hun zorgzame moeder.

In de nachten nam hij als een wild aangeschoten dier bezit van haar lichaam. Fiorella sloot haar ogen om zijn wanstaltig gezicht niet te hoeven zien. Hijgend kwamen zijn gorgelende kreten uit zijn strot. Zij sloot haar ogen en droomde dat haar Giovanni Ricci de liefde met haar bedreef. Want haar geliefde Giovanni hield zielsveel van zijn vrouw en hij hield rekening met haar gevoelens.

Nu verbeet Fiorella de pijnen als die Brunetto als een zoutzak naar adem snakte. Het zweet van het zware logge lichaam van dit wanstaltig monster stonk ondraaglijk.

Zij zei maar ja als hij haar vroeg of zij het lekker vond.

Stel eens voor dat zij hem de waarheid zou zeggen. Wat zou hij dan doen? Zou hij zich gaan beklagen bij pater Alfonso? Zou die dan moeten toegeven, dat de Eminentie een verkeerde keuze had gemaakt? De Eminentie had toch tot God gebeden en Hem gevraagd of Hij het eens was met zijn keuze?

Tot overmaat van ramp had pater Alfonso al twee keer aan Brunetto gevraagd, of er nog geen kindje op komst was.

‘Wordt het geen tijd om de kinderschare van God uit te breiden,’ had de pater hem in vertrouwen gevraagd.

Maar Brunetto kon geen fatsoenlijk antwoord bedenken.

Daar had hij niet alleen het vermogen voor. Brunetto sprak ook nog in onverstaanbare en onsamenhangende kreten.

Francesco dwaalde over de groene zacht glooiende heuvels van Perugia, waar hij die dag de schapen had laten grazen. Hij kende dit gebied op zijn duimpje. Verderop was wat groen macchia.

Altijd groene, dichte en doornige heesters en dwergstruiken, waaronder wilde olijven en oleanders groeiden. Iets dichterbij stonden enkele pijnbomen met hun karakteristiek afgeplat bolvormige kroon. De rechte oranjebruine stammen droegen een parasol vol voedsel voor kwetterende en zingende vogels.

Vele kilometers verderop zag hij kastanjabomen en zware eiken geduldig wachten op de ondergaande zon, die deze dag bijna iedereen loom had gemaakt.

Maar daar verderop was Francesco die dag niet geweest.

De schapen bleven zoveel mogelijk bij elkaar en hij had zelf nog nooit meegemaakt dat de kudde was aangevallen door een wolf.

Zwervende wolven doolden daar rond en zijn stiefvader had een keer meegemaakt, dat een wolf een schaap had aangevallen.

Dan was er paniek en stoof de kudde verschrikt uiteen.

Altijd bleven die beesten in kleine groepjes zo lang mogelijk bij elkaar. Een opgejaagd schaap alleen was ten dode opgeschreven.

Reddeloos verloren. Het betekende dat het schaap geen geld zou opleveren in het armtierig bestaan van het gezin van de herder.

Of de kudde zou kunnen schrikken van een rotte wilde zwijnen.

Maar het was vandaag een rustige dag geweest. De kudde had die dag monotoon blatend achter elkaar aangelopen. Stompzinnig volgt het ene schaap het andere schaap. Maar waar naartoe?

Tot het moment dat Francesco de felrode zon langzaam onder zag gaan. Dan stond hij op. Borg de Bijbel goed op in zijn lederen buidel. Pakte daarna zijn herdersstaf en hij dreef kalm, maar resoluut de schapen naar hun overnachtingshok.

‘Je moet laten merken, dat jij de baas over die stomme beesten bent,’ had zijn stiefvader hem kortaf afgebeekt.

Het hok was een haveloos hok. Niet eens de helft van de kudde kon schuilen tegen harde slagregens en onweer.

Het hok lekte aan alle kanten. De rest van de kudde moest gewoon onder de blote hemel binnen de hekken een plek zoeken.

Dat oud en gammel bouwval was zeker dertig jaar oud.

Het stonk als een beerput, omdat niet altijd de uitwerpselen van de schapen werden opgeruimd.

Als de kudde daar was aangekomen, stond de stiefvader of Francesco op een versmalling van de hekken de schapen te tellen.

Dat had Francesco die dag ook gedaan.

Hij dacht toch echt dat hij ze allemaal geteld had. Achtenzeventig schapen inclusief de lammeren. Die ochtend had hij rustig onder een eikenboom zijn kudde bekeken. De lammeren stonden in de nabijheid van hun ooiën.

De rammen stonden grazend iets verder op de heuvel.

Francesco had de keuze: of nog een keer tellen en dan toegeven dat hij inderdaad een schaap kwijt was geraakt. Of zou hij zich toch vergist hebben bij het openen van het hek die ochtend.

Als hij inderdaad een schaap kwijt was, dan durfde hij helemaal niet meer naar zijn huis. Natuurlijk zou zijn moeder hem beschermen tegen die losse handen van zijn stiefvader. Maar zij was veel te tener gebouwd en totaal niet opgewassen tegen het geestelijke en lichamelijke geweld, dat los zou barsten. Zij had de eerste keer dat haar lieve zoon Francesco slagen kreeg, tussen beide partijen gestaan. Dat was haar moederlijk instinct. Zij zou altijd haar kinderen beschermen tegen het kwaad. Al moest zij daar zelf onder lijden.

Ze had het nooit meegemaakt met haar eerste echtgenoot Giovanni Ricci.

Die was nog nooit op het idee gekomen zijn vrouw af te tuigen.

Giovanni Ricci werd vroeger meewarig uitgelachen door andere mannelijke inwoners van Perugia.

‘Je bent een verwijfd zwakkeling,’ scholden zij hem na.

‘Een absolute nietsnut.’

Maar daar haalde Giovanni Ricci simpelweg zijn schouders voor op. Hij was trots op zijn vrouw en kinderen.

Francesco liep het hok in waar de schapen lagen. Hij baande zich een weg tussen alle blatende schapen. Zou een schaap ziek zijn achtergebleven? Terwijl hij probeerde de schapen wat opzij te duwen, werd hij weer net zo hard geblokkeerd door de massa.

Die beesten bleven stokstijf staan omdat er nauwelijks enige beweging was te krijgen.

Stel eens voor, dacht Francesco. Stel eens voor dat hij het verloren schaap niet zou vinden. Zou hij dan maar onderdak zoeken bij zijn vriendjes, die ook misdienaar waren.

Zijn vriendjes Matteo, Donato en Vincenzo.

Die vriendjes groeiden op in een geborgen gezin.

Een gezin waarin liefde en respect voor de medemens centraal stond. In zo een gezin was Francesco ook opgegroeid. Maar nu, door die bullebak van een Brunetto, had hij geen deel van leven.

Als ik nu bij een van mijn vriendjes onderdak vraag, krijgen dan mijn zusjes Angelina en Ornella de wind van voren? Want zou die stiefvader dan zijn wrok botvieren op zijn zusjes? Francesco achtte hem daartoe in staat.

Als hun moeder klappen kreeg, dan schuilden Angelina en Ornella direct bij hun grote broer Francesco. Met panische angst in hun jonge oogjes hoorden zij het getier aan.

Met die gedachte liep hij als een verdoofd iemand verder. Ineens zag hij helemaal achter in een ziek lammetje liggen. Het beestje was uitgemergeld en kon nauwelijks op zijn pootjes staan. Zou hij die ochtend soms dit lammetje vergeten zijn bij het tellen?

Zou het arme beestje de hele dag daar eenzaam hebben gelegen?
Hij had toch echt alle schapen die ochtendvroeg vrijgelaten?
Hij begon te twijfelen.
Hij besloot opnieuw alle schapen te laten weiden. Het zieke lammetje liet hij op haar plaats liggen. De ooi van het lammetje week geen millimeter van haar jong.
Francesco dirigeerde nu zijn kudde weer buiten het hek. Weer stond hij bij de versmalling, waar de dieren achter de hamel aanliepen. De hamel was een rustige oude ram met een bel om zijn nek. Bij het eerste schaap zei hij 'drie,' en zo ging hij verder tot hij achtenzeventig telde.
Dan had hij zich toch vergist. Hoe was dat mogelijk? Dan had hij toch die ochtend het zieke lammetje over het hoofd gezien. Dat betekende gelukkig wel, dat hij nu naar huis kon gaan met de mededeling, dat hij zich verteld had. De angst voor een pak slag was verdwenen. Geen onverwachte dreun meer van die afkeer wekkende stiefvader. Misschien had zijn moeder nog stiekem een homp torta al testo voor hem bewaard, besprenkeld met wat olijfolie. Torta al testo is zoutloos brood.
Elke dag maakte zijn moeder op een ronde stenen bakplaat dat brood. Toen Francesco nog een kleine jongen was, had zijn vader hem een boeiend verhaal verteld wat de historische betekenis was van dat ongezouten brood.
Nu hoopte hij dat zijn moeder nog een homp torta al testo achtergehouden had, zodat hij zijn honger enigszins kon stillen. Als dat brood niet was opgeëist door die Brunetto.
Hij sloot het terrein goed af waar de achtenzeventig schapen waren verzameld. Controleerde nog een keertje extra of hij de touwen om de hekken goed aan elkaar had vastgebonden.
Toen Francesco overtuigd was, dat nu alles goed was, liep hij naar zijn huis. Hij merkte wel dat de stevige stap in het begin langzaam begon te wijzigen in langzame passen.
Zijn moeder en zusjes zouden blij zijn.
Die zouden hem verwelkomen als de verloren zoon en broer.
Maar die Brunetto? Hoe zou die reageren?

Steeds meer begon Francesco te twijfelen.
Moest hij soms meteen bij binnenkomst zeggen dat hij zich verteld had? Moest hij soms al vijf meter voor de deur roepen, dat alle achtenzeventig schapen aanwezig waren?
Het was al donker en niemand had hem nog zien aankomen.
Arme Francesco. De laatste passen leken nog langzamer te gaan.
Met afhangelende schouders probeerde hij zichzelf moed in te praten.
'Francesco,' riep Angelina blij.
Zij zag haar grote broer vlak bij de deur staan.
Direct keken moeder Fiorella en zijn jongste zusje Ornella opgewekt. Francesco was weer thuis.
Op hetzelfde moment wilde Brunetto uit zijn stoel opstaan.
'Ik heb ze geteld en het zijn er toch achtenzeventig,' verklaarde Francesco met bedeesde stem.
Hij had totaal geen notie, hoe deze ellendige stiefvader zou reageren.
Heel eventjes was zijn stiefvader Brunetto lichtjes van slag.
Hij had toch ook zelf de schapen geteld? Hij had toch ook zevenenzeventig geteld. Inderdaad eentje minder.
Dus hij was stellig overtuigd, dat dit hoerenjong van een Francesco een schaaap kwijt was geraakt.
Hij was zondermeer in de veronderstelling, dat Francesco op zoek was naar dat verloren schaaap.
Maar nu was Francesco net binnengekomen en hij had gezegd, dat het er precies achtenzeventig waren.
Nu moest hij min of meer toegeven, dat ook hij zich vergist had.
En als Brunetto ergens een hekel aan had, was dat hij toe moest bekennen dat hij het verkeerd had.
Toen hij weifelend opstond uit zijn stoel, kon iedereen zien aan zijn houding dat hij worstelde met zijn geweten wat hij moest doen.
Weer een uithaal om hem te straffen?
Maar waarvoor moest hij Francesco dan straffen?
Zij hadden allebei zich in eerste instantie vergist.
Nu bleek dat alle schapen toch in het hok zaten.

Hoe was dat toch mogelijk?

Voordat zijn stiefvader kon reageren zei Francesco: 'Er lag achter in het hok een ziek lammetje. Ik ben bang dat het zieke beestje de morgenochtend niet haalt.'

Brunetto keek schichtig naar zijn echtgenote.

Zij betrapte hem dagelijks op zijn lompe tweekamp.

Hij was gewoon een lomperik, die door zijn onhebbelijke primitieve uitstraling angst en vrees probeerde in te boezemen bij zijn gezin.

Bij andere herders hield hij zich koest.

Als een bedremmeld jongetje probeerde soms hij de gesprekken te volgen.

Maar zelfs daarvoor was hij te dom en te kinderlijk.

Alleen door pure brute oerkracht kon hij zijn overwicht doen gelden. Maar daar bleef het dan ook bij.

'Hé Brunetto, til die omgevallen boomstam even op.'

Dan was Brunetto in zijn element om te laten zien hoe sterk hij wel was. Hij glom van trots, dat hij de enige was, die dat kon.

Hij kon iets wat andere herders niet konden.

Hij had absoluut niet in de gaten, dat zij hem links lieten liggen bij het bespreken van belangrijke kwesties.

Daarvoor was hij veel te harkerig in zijn mondelinge uitdrukking.

Het bleef alleen maar bij raaskallen in platvloerse bewoordingen.

Met naïviteit staaarde hij nu naar Francesco. Het was voor hem het meest simpele die arme jongen een vernietigende slag met zijn platte hand te geven.

'Achtenzeventig?'

Met stomme verbazing kon Brunetto niets meer uitkramen.

Het enige wat Brunetto zachtjes mompelde was: 'Oh.'

En daar bleef het wonderbaarlijk bij.

Een kortstondige oogopslag van moeder Fiorella was voldoende om Francesco gerust te stellen. Zij verwachtte geen bruuske uitspatting meer van deze lompe ellendeling.

Brunetto lag verzadigd van het avondeten in een hoek van het krot.

Hij was zo onbeschoft ook de maaltijd van Francesco op te eisen.

Fiorella waagde het niet om zijn eis tegen te spreken.

Dat had zij helaas door schade en schande moeten ondergaan.

‘Dat Satans jong had beter moeten opletten. Als ik dat vroeger flikte, werd ik door mijn vader afgeranseld. Dat stuk ongeluk mag dus blij zijn, dat ik dat ook niet doe.’

Boers en ongelikt liet hij boeren en scheten de vrije loop.

Brunetto was totaal niet bekend met manieren. Hij wurmde zich ongegeneerd in zijn vuile lichaam rond als een monsterachtig aards onderkruipsel.

Uiteindelijk dommelde hij langzaam in. Juist op dat moment zat Fiorella te wachten. Een mooie gelegenheid voor haar een homp torta al testo, besprenkeld met olijfolie, ongezien toe te stoppen in de nerveuse handen van haar zoon. Francesco was huiverig, omdat hij niet wist of Brunetto plotseling wakker zou worden.

Wat zou er dan gebeuren?

Hij zou niet alleen dat brood afpakken. Dat moest hij dan maar accepteren. Maar het ergste was, dat die ploert zijn moeder en hem zou toetakelen. Hij zou proberen tussenbeide te springen, zodat hij de klappen kreeg en niet zijn moeder.

Later, ja later als hij groot en sterker zou zijn dan zijn stiefvader, zou hij hem wel vermoorden. Hij zal dan voor de kost gaan zorgen en zijn moeder en zusjes zouden vanaf dat ogenblik in alle vrede en rust opgroeien.

Hij droomde vaak ‘s-nacht dat hij al twintig jaar was.

Dan was hij groot en sterk genoeg en die stiefvader zou als een lompe vette eend waggelen. Dan droomde hij dat zij onder het aquaduct zouden lopen en dan over de burcht. Deze drie kilometer lange aquaduct slingerde vlak langs de huizen van Perugia.

Een staaltje van Romeinse bouwkunde uit de dertiende eeuw.

Zijn stiefvader werd doodmoe van het steile klimmen.

Steeds op en af door de nauwe haveloze straatjes.

De fraaie huizen van weleer voor de sloop van 1540 bestonden niet meer. Nu zochten arme drommels in haveloze straatjes en steegjes een tijdelijk onderdak, voordat zij weer weggejaagd werden door anderen. Het vuil en smeerbende lagen soms wekenlang op straat

te stinken. De ontlasting werd achteloos achtergelaten en diep in de nacht kon men niet zien waar wat lag. Handwerklieden hadden soms een vierkante meter tot hun beschikking om hun armtierig handeltje te drijven. Wie werkte onder de bloedhete zon op een olijfgaard of hielp bij de druivenoogst, verdiende een karig loontje. Onder de bevolking heerste overwegend pure armoede onder de wrede onderwerping van de bisschop.

Er stonden wel een paar mooie stenen woningen in Perugia van kooplieden, die de kans hadden aangegrepen zichzelf ongezien te verrijken.

Maar daar had Brunetto geen aandacht voor. Hij was doodmoe van het klimmen. Hij wilde zich echter niet laten kennen door dat snertjong. Hij zou het nu wel nalaten Francesco een klap uit te delen. Zoals hij in de loop der tijd zwakker werd, zo sterker werd Francesco.

Het zweet gutste op gegeven moment van het voorhoofd van Brunetto. Vlak bij de Porta Sole zou Francesco stoppen om het weids uitzicht te bewonderen. De Porta Sole was een van de zeven poorten in de Etruskische muur van Perugia en ook nog de hoogste. Staande op de rand van de muur zou hij dan met Brunetto genieten van het majestueus uitzicht. Zij genoten samen van het uitzicht van de ongereptheid en langgerekte Apennijnen.

In de dalen werd iedereen verrast door de bloemrijke flanken.

Indrukwekkende ruige kalksteentoppen staken fraai af tegen de azuurblauwe lucht. Maar ineens kon in de azuurblauwe lucht kleine wolkjes zich samepakken en het weer sloeg dreigend om.

En juist op het moment dat Brunetto even niet zou opletten, zou hij Brunetto ineens van die hoge muur afduwen. Die zou dan schreeuwend van angst neerstorten op de straat tien meter lager.

Het panisch laatste geschreeuw van een paar seconden van die bruut zou dan voor eeuwig als muziek in de oren van Francesco blijven klinken. Weg bijna tien ellendige jaren voor zijn moeder; weg tien jaren van angstgevoel voor zijn lieve zusjes Angelina en Ornella.

Zij waren eindelijk verlost van de grillige onzekerheid, die zij bijna dagelijks moesten ondergaan. Dat was nu allemaal voorbij.

Een doffe plof als van een zandzak zou dan als laatste klinken.

Francesco zou dan zogenaamd in paniek raken.

Hij zou luid huilend knielen aan de rand van de muur, waar zijn goede stiefvader van afgedonderd was.

Omstanders zouden hem dan troosten.

Zij zouden zeggen, dat hij er niets aan kon doen. Zij zouden zeggen, dat het echt niet zijn schuld was, dat zijn dierbare vader zelf op de rand van de muur was gaan staan.

‘Hoe moet ik mijn moeder vertellen, dat onze liefhebbende vader is overleden?’ Jammerde hij vol gespeeld verdriet.

Enkele toegesnelde bewoners gaven Francesco een flink glas wijn om zijn huilen tot bedaren te brengen.

Zo een medelijden hadden zij met deze arme jongen.

Die droom kwam steeds vaker terug.

Maar tegelijkertijd kwam hij ook in tweestrijd.

Als hij tot pater opgeleid zou worden, dan mag je van Onze Lieve Heer niet zomaar iemand vermoorden? Want zou hij dan niet over naastenliefde moeten preken? Want stond niet in Mattheüs 22 vers 39: ‘U moet uw naaste liefhebben als uzelf.’

Had de monnik de groep misdienaars niet expliciet voorgelezen uit het boek van Mattheüs.

Dat Jezus had gezegd in een Bergrede: ‘Bied geen weerstand aan degene die goddeloos is. Maar slaat iemand u op uw rechterwang, keer hem dan ook de andere toe.’

Als hij pater was, dan zou hij de kwaden moeten zegenen.

Als een moordenaar bij hem zou biechten, dan zou hij die moordenaar met drie Weesgegroetjes en drie Onze Vaders de absolutie geven.

Omdat hij het biechtgeheim moest eerbiedigen, mocht hij ook niet de rechtspraak informeren.

Arme Francesco. Zijn lichaam veranderde niet alleen van jongen in man; hij werd zich met de dag steeds meer bewust van zijn verantwoordelijk als zoon en broer.

‘Wil je wat voorlezen uit de Bijbel?’

Zijn zusje Angelina vroeg dat. Vaak las Francesco dan Bijbelse verhalen voor aan zijn moeder en zusjes. Angelina was nu tien jaar en Ornella werd binnenkort zeven jaar.

Francesco had Angelina geleerd om wat eenvoudige zinnestukjes op te lezen. Geen lange woorden van vier of meer lettergrepen. Dat was nog een beetje te moeilijk voor haar. Maar als zij er rustig voor ging zitten, dan las zij zo een paar zinnen op zonder te haperen.

Francesco pakte de Bijbel uit zijn buidel en opende die bij het verhaal van Adam en Eva.

Dat verhaal had hij die ochtend rustig onder een mooie zomereik zitten lezen. Een vruchtbare boom, die veel eikels zou krijgen, waardoor herten, vogels en andere knaagdieren zoals ratten eekhoornstjes en muizen zich tegoed deden. De schapen mochten absoluut geen eikels eten. Want voor schapen zijn eikels giftig.

‘Lees jij de eerste regel,’ zei Francesco tegen zijn zusje.

Vol trots reikte Francesco het boek aan zijn zusje.

Angelina pakte de Bijbel heel voorzichtig over van haar broer en zij liet haar rechterwijsvinger langs de woorden gaan.

Zij zei hardop: ‘God schiep de aarde. God schiep Adam door leven te blazen in het stof der aarde.’

Bijna zonder een lichte hapering las Angelica deze twee zinnen hardop. Een goedkeurende en dankbaar blik van haar moeder en broer waren voldoende om haar zelfvertrouwen te geven.

Als haar vader dat eens had mogen meemaken. Wat zou hij dan trots zijn geweest. Dat zijn zoon en zijn oudste dochter konden lezen.

Angelina reikte de Bijbel aan haar broer en hij ging verder met het voorlezen van het verhaal.

Dat God uit een rib van Adam zijn vrouw Eva had geschapen.

Toen gaf Francesco de Bijbel weer aan Angelina, want nu kwamen regels die zij volgens hem goed kon oplezen.

Heel rustig en geconcentreerd las zij: ‘Hij zegende hen en zei tegen hem: Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng

haar onder je gezag: heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op de aarde rondkruipen.’

Alleen bij het woord rondkruipen had zij moeite om dat op te lezen. Want zoveel medeklinkers gaf haar toch wat verwarring.

Moeder Fiorella dwaalde met haar gedachten af toen zij haar lieve dochter hoorde spreken over de dieren. Dat had zij ook als kind gehoord van een monnik, die haar het verhaal vertelde van de heilige Sint Franciscus. Alle kinderen luisterden ademloos wat de monnik allemaal vertelde over de wonderen, die deze heilige Franciscus had verricht.

Hij kon zelfs spreken met de dieren.

De monnik had de kinderen ook verteld, dat Sint Franciscus in zijn jeugd een wildebras was. Hij woonde in Assisi en hij was een zoon van een rijke lakenkoopman.

Er waren altijd oorlogen tussen steden.

Zo ook was er oorlog tussen de steden Assisi en Perugia in het jaar 1202 en Sint Franciscus werd gevangen genomen.

Na een jaar werd hij weer vrijgelaten. Maar hij werd ernstig ziek.

Gelukkig werd hij weer beter en hij kreeg medelijden met de melaatsen in de omgeving van Assisi.

Deze zieke mensen werden verstoten door iedereen en daarom ging hij zich inzetten om hun leed te verzachten.

In het jaar 1205 kreeg hij een visioen in het vervallen kerkje van San Damiano.

Het verhaal ging, dat hij werd aangesproken door Jezus, hangend aan het kruisbeeld en Jezus zei: ‘Franciscus, ga en herstel mijn huis.’

En terwijl de kinderen zich nauwelijks dorsten te bewegen keek de monnik de kinderen indringend aan en vertelde dat Sint Franciscus verder leefde als kluizenaar. Hij leefde tussen de melaatsen; hij herstelde kerkjes en hij bad heel veel tot God.

‘Hij wilde zelf de allerarmste zijn,’ vertelde de monnik.

‘Hij bedelde zijn dagelijks eten bij elkaar die hij met iedereen deelde, die het nog slechter hadden dan hij.’

Terwijl de kinderen lichtjes sidderden bij de gedachte, dat zijzelf nauwelijks te eten zouden hebben, zei de monnik tot slot: ‘Vanaf dat moment werd zijn enige geliefde Vrouwe Armoede.’

Op het moment dat Angelina wat moeite had met het Latijnse woord voor rondkruipen, werd Brunetto wakker.

Fiorella en haar kinderen keken automatisch angstvallig op.

Wat zou er nu gebeuren? Zal hij reageren, dat hij ongezoeten was gestoord in zijn slaap?

Maar gelukkig gebeurde er niets.

Francesco borg de Bijbel op in zijn buidel.

‘Morgen gaan we verder,’ zei hij zachtjes tegen Angelina.

‘Je hebt goed gelezen,’ fluisterde hij onopvallende in haar oor.

Fiorella hield zich stil.

Inwendig was zij trots op haar kinderen.

Hoofdstuk 2

De Zoutoorlog van 1540

Francesco liep met zijn vriendjes Donato, Matteo en Vincenzo naar de Rocca Paolina. Zij gingen hun waardige taak als misdienaar tijdens de Eucharistieviering bespreken met pater Luigi. Vier vrolijke jongens die elkaar kenden vanaf hun geboorte. Jarenlang groeiden zij samen op in de wirwar van steegjes van Perugia. Zij klauterden op de muren van de Rocca Paolina; zij verstopten zich achter verwaarloosde omheiningen en afrasteringen. Zij haalden kattenkwaad uit met oude mannen in de stad. Het merendeel van deze ouderen kon wel het vermaak ervan inzien. Het deed hen weer met weemoed herinneren aan hun eigen jeugd. Slechts een paar cynici begonnen stevig te mopperen.

Dat was voor het viertal juist een prikkel om nog meer de grenzen van het kattenkwaad op te zoeken.

Slechts één keer gingen zij over de schreef en dat hebben zij toen goed geweten. De andere dag was een pater bij hun ouders geweest om zich daarover te beklagen.

Dat kreeg een behoorlijke uitwerking. Want niet alleen Francesco kreeg van zijn vader een fikse vermaning.

Ook de andere drie deugnieten ontkwamen niet aan hun straf.

Met terneergeslagen ogen starden alle vier bedremmeld naar de grond. Zij beaamden openlijk, dat zij fout waren geweest. Maar die openheid was al van tevoren door hun moeders ingefluisterd.

‘Geef aan je vader toe dat je fout bent geweest. En laat het een wijze les voor je zijn.’

Geen van de vaders sloeg hun jongens. Een afranseling was voor hen een veel te gemakkelijke weg. Het enige fysieke kwam van de vader van Vincenzo. Die had zijn zoon bij zijn oorlel gegrepen.

Maar ach, dat was alweer zoveel jaar geleden.

Een enkele keer kwam dat nog sporadisch ter sprake.

Het waren nu vier opgroeiende jongens, die werden voorbereid op

hun toekomst van volwassen mannen.

De toekomst van Vincenzo lag in de druiventeelt. Zijn vader had veel hectares wijnranken op de groene zonovergoten flanken van de hellingen nabij Perugia.

Op een enkel jaar na, werden goede wijnjaren behaald.

De familie van Vincenzo was al twee eeuwen de trotse eigenaar van deze vruchtbare gronden.

Vermaard en befaamd waren hun droge witte wijnen. Maar ook hun rode wijnen waren alom bekend en veel gevraagd.

Het was in die tijd een rijke familie met veel aanzien.

Echter als gevolg van de Zoutoorlog van 1540 moest de overgrootvader van Vincenzo de helft van zijn wijnoogst afstaan aan de bisschop. Het was een hard gelag, toen paus Paulus III de stad Perugia veroverde en de bewoners hard strafte voor hun provocaties.

Er werd vanuit de pauselijke regering uit Rome een bisschop aangesteld, die hardhandig toezicht hield.

Niet zozeer het christelijk toezicht door de huidige bisschop viel de inwoners van Perugia zwaar; wel de perverse en goddeloze uitpattingen waarover binnenskamers fluisterend werd gesproken.

Dat onderwerp werd niet zo lang geleden weer opgerakeld, toen die zogenoemde heks werd verbrand. Want wat speelde er zich af in die onderaardse kerker van die beruchte burcht Rocca Paolina?

Vincenzo was zes jaar toen zijn moeder overleed in het kraambed. Ook hier kwam na een aantal maanden een pater op bezoek bij de vader van Vincenzo. Kort daarna hertrouwde hij met een vrouw, die twee maanden voor het overlijden van zijn moeder weduwe was geworden.

Donato was de oudste zoon van een olijvenboertje.

Hij en zijn vier broertjes en twee zusjes waren nog in leven.

Vroeger had zijn overgrootvader een groot gebied met olijfbomen. Strak en in een rechte lijn achter elkaar stonden deze majestueuze natuurwonderen opgesteld.

Het duurde een mensenleven alvorens de eerste plant van de boom uitgegroeid was tot een woest grillige, maar ook van een sierlijke schoonheid met goddelijk gespreide takken.

En dat allemaal onder het toeziend oog van hun vereerde Romeinse God Mars vanuit de blauwe hemel.

Maar het gebied werd weer verdeeld onder diens zonen.

Waaronder de opa van Donato. En de opa van Donato had ook weer zonen zodat het gebied voor elke zoon steeds kleiner werd.

Het gezin was rijk. Niet financieel. Maar wel talrijk in kinderen.

Dertien kinderen baarde de moeder van Donato. Helaas waren er al zes kinderen vroegtijdig overleden.

En ondanks het verdriet kwam elk jaar een pater uit de Rocca Paolina om te informeren of er weer een kindje op komst was.

De vader van Donato was een goedgegelovig mens.

En als de pater uit naam van de Heer kwam vragen of Zijn Koninkrijk gezegend mocht worden met nog een kindje, dan kon hij dat niet weigeren.

De vader van Donato verdiende nu zijn geld als hulp bij boeren.

Behalve in het najaar.

Dan moesten de olijven uit de zilvergroene olijfbomen worden geoogst. Zelfs de kleintjes van zijn gezin moesten dan helpen.

Men begon pas met plukken als er een fris briesje waaide en wanneer een stralende zon aan de azuurblauwe hemel uitbundig scheen.

Dan was er ineens heel veel activiteit.

Wanneer het weer nog wat vochtig was, wachtte men tot de kerkklok tien uur had geslagen.

Als de zon overdadig doorbrak, kon men aan de slag.

Bij regen ging het oogsten helemaal niet door.

Als men ging oogsten, dan werden allereerst grote netten onder bomen gelegd om de olijven op te vangen. De netten waren zo fijn gemaasd, dat de olijven er net niet doorheen konden vallen.

De netten werden zo gespannen, dat de olijven, die toevallig op de grond vielen, niet van de heuvel afrolden.

Als dank voor het groot aantal kinderen, had dezelfde pater ervoor gezorgd, dat Donato ook misdienaar mocht worden.

Matteo was een zoon van arme afkomst.
Zijn vader en moeder behoorden tot de bedelstaf.
Het gezin leed regelmatig honger en zij waren overgelaten aan de kerkelijke naastenliefde.
Waarom hij ooit gevraagd was misdienaar te worden, was bij niemand bekend. Alleen deed het verborgen verhaal de ronde, dat jaren geleden Magdalena, de moeder van Matteo, dienstmeisje was op dwangburcht Rocca Paolina. Zij was daar intern werkzaam als jong meisje bij het huishouden en in de refter.
Na een paar jaar moest zij daar plotseling stoppen.
Zij was zwanger en halsoverkop trad zij in het huwelijk met de stiefvader van Matteo. Het huwelijk werd heimelijk gesloten in de kapel Santa Maria van de Rocca Paolina.
Haar man Rufino was een enigszins zwakbegaafde roodharige boerenknecht uit het gehucht Fratticiola Selvatica.
Dat gehucht lag ongeveer twintig kilometer van Perugia vandaan. Hij was nog nooit uit dat gehucht geweest. Laat staan, dat hij ooit in zijn leven binnen de onmetelijke muren van Rocca Paolina was geweest.
Rufino werkte als ezeldrijver in de uitgestrekte bossen.
Deze lastdieren trokken de boomstammen die werden geveld rondom Fratticiola Sevatica.
Als Rufino tijd over had werkte hij ook nog eens in de houtskool.
Sinds mensenheugenis werd elk jaar in Fratticiola Sevatica een palio georganiseerd. Maar niet zoals met paarden in Siena op de Piazza del Campo, maar hier reden zij op ezels.
Rufino had drie keer meegedaan met de wedstrijd, maar even vaak was hij van de ezel afgedonderd. Vanaf die tijd werd hij vervangen door een jonger iemand. De knaap had al twee keer gewonnen!
Veel vrouwen uit Perugia hadden medelijden met Magdalena.
Zij dorsten haar niet te vragen naar de ware toedracht van haar zwangerschap. Toen het jongetje werd geboren kreeg hij de naam Matteo. Het kindje leek totaal niet op vader Rufino.
De toenmalige bisschop van Rocca Paolina had bepaald, dat het kindje de naam Matteo kreeg.

‘Matteo staat voor geschenk van God,’ had hij aan moeder Magdalena laten vertellen.

‘Zo zal hij zijn verdere leven leiden als nederige onderworpen van de Heer.’

Magdalena had nooit iets over haar geheim losgelaten. Bijna alle vrouwen waren het met elkaar eens, dat Rufino nooit de vader kon zijn van Matteo. Maar wie dan wel? Wat had zich afgespeeld in die dwangbucht Rocca Paolina?

In de beginperiode kwam het gezin niets tekort.

Er werd vaak laat in de duistere avond torta al testo en hompen vlees gebracht door een pater. Dat ging zo jaren goed.

Maar ineens kwam deze pater niet meer bij het gezin langs.

Op zekere dag kwam een voor hen onbekende pater langs met de mededeling, dat zijn confrère was overleden.

‘Matteo zal worden opgeleid tot misdienaar,’ was het laatste dat deze onbekende pater zei.

En zo kwam het dat Matteo misdienaar werd.

De vier jongens van dertien, veertien jaar liepen gezellig keuvelend naar de Rocca Paolina. Bijna vanzelfsprekend nam het onderwerp meisjes een prominente plaats in. Jongens middenin hun pubertijd, drie hadden al heel duidelijk de baard in hun keel. Alleen Vincenzo had nog geen zware stem. Maar dat nam niet weg, dat hij met bravoure sprak over zijn zusje, die na hem geboren was. Zijn zusje Rafaella was op negenentwintig september geboren en daarom werd zij vernoemd naar aartsengel Rafael. Rafaella was lichamelijk veel verder dan andere meisjes van haar leeftijd.

Over dat zusje van net dertien jaar konden Francesco, Matteo en Donato zich met allerlei gefantaseer behoorlijk verlekken.

‘Heb jij je zusje Rafaella wel eens naakt gezien,’ vroegen de andere jongens vaak nieuwsgierig aan Vincenzo.

Maar Vincenzo glimlachte slechts.

‘Dus ja,’ reageerde Donato. ‘Want jij krijgt een hele rode kleur.’

Daarmee verraadde Vincenzo zich altijd.

Hij kreeg altijd een hoogrode kleur als de jongens doorvroegen.

‘Worden de borstjes van Rafaella al groter?’ Vroeg Francesco.

‘Zien die er dan net zo mooi uit als die van Gratia?’

Zodra de naam Gratia viel, werd het stil. Niet alleen deze vier jongens, ook alle oudere leeftijdsgenootjes vielen in bezwijming bij het vallen van de naam Gratia.

Gratia was een beeldschoon meisje van bijna zestien jaar. Zij was niet alleen de mooiste van Perugia; alle jongens vonden haar ook het mooiste meisje van het hele Romeinse Rijk.

Zij woonde en werkte haar hele leven al in de Rocca Paolina.

In de keuken was zij de hele dag bezig potten en pannen schoon te maken; de stenen grond te schrobben en de muren te boenen.

Altijd was zij aan het werk omdat zij als sloof behandeld en verneerd moest worden.

En waarom?

Alleen maar omdat haar achternaam Baglioni was! Dat was alleen maar bekend bij de geestelijkheid van de Rocca Paolina.

Niemand in de Rocca Paolina haalde het in zijn hoofd om haar met Gratia Baglioni aan te spreken. Als men dat toch deed, dan mocht men blij zijn, dat men alleen maar met een lederen riem tien zweepslagen kreeg.

Ondanks haar armoedige kleding, haar slierterige haren zag zij er prachtig uit. Vooral als zij naar de communicabank liep om daar geknield en met gesloten ogen de hostie te ontvangen.

Als zij naar haar plaats terugliep, bewogen de hoofden van de mannen en jongens in haar loopricting als het ruisen van een korenveld. Zelfs de geestelijkheid had grote moeite om haar niet met open mond na te staren.

Haar onschuldige donkerbruine ogen waren als van een hinde zo hypnotiserend en oogverblindend. Haar eeuwig lijkende glimlach was zo wondermooi, dat de paters snel hun hoofden afwenden om niet in de verleiding te komen om haar schoonheid kwijlend te bewonderen.

Zelfs de bisschop kon tijdens zijn preek op de kansel zijn begerige ogen niet van haar afhouden. Hij veegde regelmatig zijn mondhoecken af met de mouwen van zijn ambtsgewaad.

‘Jullie zijn mooi op tijd,’ zei pater Luigi.

De zware ebbenhouten deur hield hij wijd open voor het viertal.

De jongens begroeten de monnik met een beleefde knik met hun hoofd en zij beantwoordden de uitgestoken hand van de pater met een stevige handdruk.

Dat was hen al de eerste dag geleerd.

Eerbied en respect voor de geestelijkheid was hen verteld.

Met een krakend plomp geluid, viel de deur in het slot.

Pater Luigi draaide met een ijzeren sleutel de deur dicht.

Het vijftal liep door een brede gang.

De imposante notenhouten lambrisering aan het hoge plafond en het sierlijke paneelwerk van ongeveer één meter hoog van de wand-betimmering oogden zwaar. Rechts was de keuken, waar men de ijzeren geluiden hoorden van het afwassen van potten en pannen van de middagmaaltijd.

Tien meter verder liep een stenen trap naar boven. Daar bevond zich de fraaie ontvangstkamer van de bisschop en enkele zaaltjes voor besprekingen.

De jongens liepen de kleinste zaal binnen, waar zij die middag onderricht zouden krijgen, wat zij moesten doen en vooral ook wat zij niet moesten doen bij de volgende zondagsmis.

Het zaaltje was sober aangekleed.

Alleen twee schilderijen hingen aan de muur. Een schilderij, dat de wegzending van Adam en Eva door de Schepper uit het aardse paradijs voorstelde. Het schilderstuk oogde een mistroostig geheel. Het enige wezen, dat glimlachte, was de slang.

De slang, die Eva had verleid tot het eten van een verboden vrucht. Een vrucht van de boom van de kennis van goed en kwaad. Zij at ervan en gaf het aan Adam, die er ook van at.

Het andere schilderij ging over de heilige San Lorenzo.

Deze heilige, geboren in 258 na Christus, stierf als martelaar.

Het verhaal vertelde, dat hij levend werd verbrand boven een rooster. Zo werd het ook afgrijselijk afgebeeld.

Menigeen keek met walging en afschuw naar dat schilderij.

De stad Perugia was eeuwen bezig geweest met het bouwen van hun kathedraal met de naam San Lorenzo.

Van 1345 tot aan 1490 duurde de bouw.

Pater Luigi zei: 'Jongens, aanstaande zondag staat de heilige mis in het teken van het brood. Het brood, wat de Heer Jezus Christus uitdeelde tijdens het Laatste Avondmaal.'

'Eerwaarde,' vroeg Donato aan pater Luigi. 'Kende de Heer Jezus Christus ook de torta al testo, zoals wij die kennen?'

Heel even keek pater Luigi vreemd op. Zo een vraag was aan hem nog nooit gesteld. Waarom zou Donato hem die vraag stellen?

Hij wachtte nu veel langer dan normaal om die vraag van Donato te beantwoorden. Altijd had hij een pasklaar antwoord. Het viel de jongens een beetje op, dat pater Luigi zich wat ongemakkelijk begon te voelen.

'Deed men toen ook geen zout in het brood?'

Vier paar vragende ogen starden pater Luigi aan. Wat was er nu zo gek aan die vraag? De bakkers in Perugia deden toch geen zout in hun brood? Dus waarom pater Luigi zo vreemd deed?

'Kennen jullie dan niet het verhaal?' Vroeg pater Luigi.

Alle vier jongens schudden met hun hoofd.

'Neen,' zei Matteo.

Hij deed net alsof hij het verhaal niet kende. Hij had wel eens de naam Baglioni opgevangen toen hij eens op familiebezoek was in Fratticiola Selvatica. Maar het fijne wist hij er niet van.

'Als jullie dat niet weten, dan zal ik jullie dat vertellen.'

'Graag,' zeiden de vier jongens eenstemmig.

'Het begin van het verhaal speelt zich af in 1540,' begon de pater.

Even viel er een korte sereniteit. Pater Luigi had zich enigszins hervonden. Hij oogde niet meer zo onzeker. Vrij rustig pakte hij een stoel en ging tegenover het verbouwde viertal zitten.

1540. Dat is alweer zo lang geleden.

Toen waren zij en ook hun ouders nog lang niet geboren. Misschien zelfs hun grootouders niet eens. Thuis werd niet over vroeger gesproken. Veel herinneringen uit die vreemde periode werden niet

meer opgerakeld. En zeker niet waar vreemde lieden aanwezig waren.

‘1540 is een bijzonder jaar geweest,’ ging pater Luigi verder.

‘Jullie hebben misschien ooit eens gehoord van de Zoutoorlog?’

Vier paar ogen keken pater Luigi bevestigend aan. Er werd thuis een heel enkele keer over de Zoutoorlog gesproken. Maar alleen maar omdat de torta al testo zo zoutloos smaakte. Dat was men al generaties gewoon.

Neen. Nu waagden de vier jongens nauwelijks adem te halen. Laat staan dat zij gingen schuifelen op hun houten bank. Doodstil zaten zij gekluisterd in afwachting van het verhaal. Het verhaal van de Zoutoorlog. Eindelijk zouden zij horen wat er vroeger zich had afgespeeld. De vader van Francesco had tegen zijn vrouw gezegd, dat hij zijn zoon het verhaal zou vertellen als die vijftien jaar zou worden.

‘Dan wordt hij een man,’ had zijn vader gezegd.

Maar zover mocht het helaas niet komen.

‘Voor 1540 was de stad Perugia een welvarende stad en de stad maakte deel uit van het Pauselijk grondgebied,’ zei pater Luigi. ‘Zijne Heiligheid Paus Paulus de Derde beval toen dat men zout moest kopen van de stad Rome, terwijl Perugia altijd zout kocht van Siena. Er ontstond toen oorlog tussen Onze Zijne Heiligheid Paus Paulus de Derde en de stad Perugia, omdat Perugia dit weigerde.’

Pater Luigi zag de verbazing in de ogen van de jongens. Verbazing omdat dat toch geen reden hoefde te zijn om oorlog te voeren?

Pater Luigi haastte zich om de ware reden toe te lichten.

‘Julie moeten zo zien, dat de inwoners van Perugia over dat zout belasting zouden moeten betalen.’

Hij verzuimde te vertellen dat het Vaticaan veel geld nodig had om de Sint Pieter te bouwen. En dat het leger onder aanvoering stond van Pier Luigi, de oudste zoon van paus Paulus de Derde.

‘En toen?’ Liet Vincenzo zich per ongeluk ontvallen.

Hij schrok er zelf van, zodat hij nog een roder hoofd kreeg als dat zijn vrienden vroegen naar de naaktheid van zijn zusje Rafaella.

‘Toen stuurde Onze Heiligheid Paus Paulus de Derde zijn leger naar Perugia. De stad werd twee maanden belegerd.’

Door de welvarendheid en door de bloei van Perugia hadden de Perugini verzuimd aandacht te besteden aan de militaire verdediging van de stad.

De stad bleek uiteindelijk kwetsbaar te zijn op vitale punten.

‘Uiteindelijk wonnen wij,’ zei pater Luigi met een staal gezicht.

Hij wilde daarmee aantonen, dat de geestelijkheid in zijn ogen als vanzelfsprekend had gewonnen. De geestelijkheid, waartoe ook hij behoorde. In zijn ogen waren de Perugini, want zo werden de inwoners van Perugia omschreven, destijds afvalligen van het enig zaligmakend katholiek geloof door niet de bevelen van Zijne Heiligheid op te volgen.

Hijzelf zou nooit de paus loochenen.

Elke geestelijke, die ook maar enigszins twijfelde aan de integriteit van de paus, zou zich voor een tribunaal moeten verantwoorden.

Bijna altijd resulteerde deze verantwoording tot een veroordeling in een wrede lijfstraf met de dood tot gevolg.

‘Voor het jaar 1540 was hier een doortrapte en wrede familie aan de macht.’

Pater Luigi noemde bewust niet de naam van de verguisde familie. Het was de naam van de familie Baglioni. Daar heerste een vergelding op.

Nooit, maar dan ook nooit werd deze door hen vervloekte naam genoemd in de Rocca Paolina. Wie zich daar wel toe liet verleiden, werd zondermeer gestraft.

Pater Luigi keek in de verschrikte ogen van de vier jongens.

Hij zag ze denken. Welke familie zou dat soms zijn?

Thuis hadden zij ook nooit gehoord over een familie, die wreed had geheerst in hun Perugia.

‘Die sloof uit onze keuken is daar een rechtstreekse afstammeling van,’ vertelde hij bijna onhoorbaar.

‘Die familie van dat duivelskind heeft de bevolking opgestookt om te gaan vechten tegen Onze Heiligheid en dat alleen maar omdat zij geen belasting wilden betalen over dat zout.’

Donato, Francesco, Vincenzo en Matteo hoorden deze laatste twee zinnen met verbijstering aan.

Duivelskind? Hoe kan een geestelijke dit nu zeggen?

Een geestelijke moet toch juist naastenliefde en barmhartigheid verkondigen? Want waren barmhartigheid en vergevingsgezind niet de pijlers, waarop het geloof gebaseerd was?

De moeder van Francesco had verteld over de heilige Franciscus. Dat hij getroffen was door het vele leed van de melaatsen.

Melaatsen, die waren verstoten door de samenleving van zijn stad Assisi. Ver weg buiten de stad werden deze mensen aan hun lot overgelaten. Maar de heilige Franciscus trok het trieste lot aan van deze zieken. Hij verzorgde hen met liefde en hij gaf ook aandacht aan de zwakkeren en verdrukten.

Dat nu pater Luigi zo erg denigrerend sprak over dat meisje.

Hij sprak over haar alsof zij een melaatse was.

Dat meisje was de enige in de keuken en dat moest ongetwijfeld Gratia zijn? Matteo herinnerde zich ineens de naam Baglioni, die hij heimelijk had gehoord bij zijn familie in Fratticiola Sevatica.

Hij had stil in een hoekje meegeluisterd naar de verhalen over de familie Baglioni. Die familie had de Zoutoorlog verloren en zij waren wreed gestraft. Zou Gratia soms een nazaat zijn van die familie? Pater Luigi was helaas echt niet de enige, die zo over Gratia sprak. Nagenoeg alle geestelijken van de Rocca Paolina waren zo laag en beschimpend over Gratia.

Voorals als hun bisschop in de buurt was. Die genoot openlijk volop van alle laster, alle beledigingen, alle vernederingen, die Gratia lijdzaam moest ondergaan.

Niemand van de jongens waagde het om te vragen of Gratia werd bedoeld. Dat kan toch niet waar zijn? Gratia zou geen vlieg kwaad doen. Was er dan soms nog ergens anders een meisje in Rocca Paolina?

Maar voordat de vier jongens verder kon suggereren, ging pater Luigi verder. 'Toen wij gewonnen hadden, heeft Zijne Eminentie bepaald, dat een onneembare burcht gebouwd moest worden op een andere heuvel. In Perugia werd de hele wijk Borgo San Giuliano